

Szenvedő szerkezet(ek); pótlékok, babonák

-tatik/-tetik

A magyar nyelv alapvetően aktív szemléletű. Ha a mondat logikai alanya (témája) nem a cselekvő, hanem a cselekvés tárgya, az ige akkor is cselekvő formában marad, a tárgyat azzal emeljük ki, hogy előre vesszük.

Az útiköltséget nem téríti meg a cég.

Az indoeurópai nyelvek ilyenkor gyakran szenvedő szerkezetet használnak. Még inkább olyankor, ha nem ismeretes az alany. Mi általános érvényű kijelentés esetén, vagy ha a cselekvő ismeretlen (illetve ha nem fontos, ki az), a mindennapi nyelvben rendszerint többes szám 3. személybe tesszük az igét, pl.:

Ezt így nem mondják.

Elzárták a csapatot.

A szenvedő szerkezetű latin mondatokat a fordítók általában kezdettől fogva a szenvedő forma meghagyásával tették át magyarra. Már az Ómagyar Mária-siralomban is szerepel: „*keserüen kínzatul, / vos szégekkel veretül*”. Ha nem lett volna meg rá az eszköz, nem tudták volna így fordítani. A *-tatik/-tetik* **tősgyökeres magyar toldalék**: a *-tat/-tet* műveltető képzőből és az alanyra való irányulást kifejező *-ik* ragból tevődik össze. Annak kifejezésére való, hogy a cselekvést más végzi, de az alanyra irányul. (Az indoeurópaiak nem toldalékot, hanem segédigés szerkezetet használnak erre a célra.) Latin és német hatásra azonban túlságosan elharapózott a szenvedő szerkesztés. Ezért tanították évtizedeken keresztül ezt a rigmust: „*Tatik-tetik* a magyarban nem használják”. A hadjárat túl jól sikerült. Szinte teljesen kiveszett a *-tatik/-tetik*. Pedig időnként szükség volna rá. A hivatalos és jogi nyelv nem enged meg olyan pontatlanságot, mint a határozatlan alanyak többes szám harmadik személyvel való kifejezése, mert esetleg félreérthető. Fordításban sokszor azt sem tudni, első vagy harmadik személyű, egy vagy többé a cselekvő.

Mivel nem merték használni a *-tatik, -tetik-et*, elszaporodtak a pótmegoldások, amelyek – sajnos – mind rosszabbak, mert másra valók.

A határozói igenév mint pótszer

Egy időben elterjedt a határozói igeneves szerkezet használata a német szenvedő szerkezet megfeleltetéseképpen: *el lesz intézve, meg lett mondva, el lett küldve, gondoza van* stb. Ez helytelen, ha cselekvést fejez ki, különösen, ha meg is van nevezve a cselekvő:

- o Ki lett fizetve a bank által.

A bank kifizette.

Nem helyes a passzív forma ahelyett, hogy *majd elintézem, elküldtük*. Már bajban vagyunk, ha meg akarjuk nyugtatni az ügyfelet, de nem mi vagyunk az illetékesek. Ilyenkor nemigen tudunk mást mondani, mint hogy:

Nyugodjon meg, el lesz intézve.

Ha a szerkezet állapotot fejez ki, semmi kifogás nem lehet ellene:

Ki van írva az ár. A bolt nyitva van.

Mire megérik a búza, meg lesz kötve rá a szerződés.

Mozgásigéhez értelemszerűen nemigen illik az állapot kifejezésére való szerkezet. Erre vonatkozik az iskolapélda: **A macska fel van mászva a fára.*

Itt is annyira sikerült a megbélyegzés, hogy sokan röstelkedve használják ezt a szerkezetet ott is, ahol jó. Például egy neves közgazdász ezt mondta:

A devizahitelek – magyartalanul fogalmazva – ki voltak téve az árfolyam ingadozásának.

Ez a mondat nem magyartalan, másképpen nem is lehetne mondani.

Nyelvhelyességi babona, hogy a [-va/-ve + létige] felépítésű szerkezet minden esetben magyartalan.

Melléknévi igenév határozói igenév helyett („tötözés”)

Mivel a [-va/-ve + létige] felépítésű szerkezet „ki volt átkozva”, a cselekvés következtében beállt állapot kifejezésére a múlt idejű melléknévi igenevet kezdték használni:

- o Az ellátás biztosított.

Ez még pontosabban tükrözi a német formulát, ráadásul megtévesztő is: *Mit biztosított az ellátás?* – kérdezhetnénk. Helyesen:

Az ellátás biztosítva van.

Helyzettől függően továbbá:

el van látva, ellátják, megkapja az ellátást, teljes az ellátás

Sajnos, naponta halljuk ezt a hibás szerkezetet a televízióban:

- o A következő műsor 12 éven aluliak számára nem ajánlott.

A következő műsort 12 éven aluliaknak nem ajánljuk.

Alanyi igék

A jellemzően csak alannyal bővíthető (alanyos, egyvonzatú), többnyire történést jelentő igéket nevezzük így a továbbiakban.¹ Sok ilyen igénk van: *förlépül, elkészül, bővül, alakul, létrejön, megszűnik* stb. Szerződéses bevezetésében gyakran ilyen igével fordítjuk az idegen nyelvek ’megkötetett’ jelentésű igéit:

Szerződés, amely létrejött X. és Y. között.

Ez a forma elrejtja a szerződő felek tevékeny közreműködését, felelősségét, de a szerződésre nézve igaz az állítás. Furcsább az -*odik/-ődik* képzős igék használata. Ez a képző cselekvő igéből képez „önműködést”, történést kifejező igét.

- o A levél megíródik.

A levél nem magától íródik meg, hanem más írja; de itt csak a levél és annak megszületése, létrejötte van a középpontban.

---

¹ A nyelvészetben mediálisnak, középigének hívjuk az ilyen igéket: az alannyal történik valami (vagy az alany cselekszik), és csupán az alany van a figyelem középpontjában.

Néha a jövő idejű (beálló) melléknévi igenévvel vagy a *kell* használatával lehet pótolni, elkerülni a szenvedő igealakot:

A bér évenként az inflációnak megfelelően felülvizsgálendő.

A bért évenként az inflációhoz kell igazítani.

Ezek a megoldások valamivel többet, mást jelentenek, mint a szenvedő alak, tehát nem mindig alkalmazhatók.

A *kerül* és társai

A legnyakatekertebb szenvedőpótló formula: az igéből *-ás/-és* képzővel alkotott főnév újabb igével kiegészítve: *megrendezésre kerül, intézkedés történik, elintézését nyer, meghallgatásra talál*. Különösen a *kerül* harapódzott el nagyon.

- o A bank javára jelzálog került bejegyzésre.
- o Az alaptőke-emelés 1998. augusztus 19-én közzétételre került a Cégközlönyben.

A *kerül* és a *történik* ugyanazt sugallja, mint az *-odik/-ődik* képző: hogy magától jön létre az eredmény.

Gyakran még ott is használják a *kerül*-t, ahol semmiféle szenvedő szerkezetre nincs szükség, pl.:

- o megjelenésre kerül megjelenik
- o kiosztásra került jutalmak kiosztott jutalmak

Nem egyik vagy másik szerkezet magyartalan, hanem a személytelen, passzív szemlélet nem jellemző a magyarra. Ha nem ismerjük az alanyt, és a határozatlan alany kifejezésére szolgáló többes szám harmadik személy (*megoldják*) sem látszik alkalmasnak, a legjobb megoldás még mindig a klasszikus szenvedő ige, amely már csak hébe-hóba *használtatik*, főleg rögzült kifejezésekben, mint *kéretik, adatik, hallgattassék meg, dicsértessék* stb.

Jó lenne legalább jogi, hivatalos szövegekben újra meghonosítani a *-tatik/-tetik* képzőt.